

לא פסק הדין של אבא שלך

כל בעל דין זכאי להסכים לביטול פסק דין שניתן לזכותו כחלק מהזכויות ומהחובות של בעלי דין, ובכל זאת יש מצבים שבהם הפשרה או הסדר הטיעון עלולים להיות בלתי ראויים, וערכאת הערעור אינה צריכה לאשר אותם

דן מור

דן מור, לשעבר שופט בכיר, בית משפט השלום בתל אביב; עוסק כיום בייעוץ, בגישור ובבוררות

מקום לציין את פרטי התיקים והצדדים להם. מעשה בסוחר שייבא סחורה מהמזרח הרחוק שני-שלחה לפי דרישתו לארצות הברית, בעסקה שנכר-תה בארץ. הסוחר לא שילם את תמורתה, והמוכר תבע את הסוחר לדין וזכה בתביעתו. בפסק הדין "זכה" הסוחר בכמה הערות לחובת גרסתו, ובעיקר פקפוק רב במהימנותו. הסוחר עירער לבית המשפט המחוזי על פסק הדין, ולאחר מכן פנה למוכר והציע לו, כפשרה, לשלם לו כשליש מסכום פסק הדין, תוך העמדת ביטחונות ממשיים לתשלום. המוכר (התור-בע) שחשש מהיעדר יכולתו של הסוחר הנתבע לשלם ולממש את פסק הדין, מיהר להסכים. אולם הנתבע דרש תנאי נוסף לפשרה – כי התובע יסכים שהערעור ית-קבל, יבוטלו כל ממצאי פסק הדין, יינתן פסק הדין בער-עור על סכום הפשרה לרבות הביטחונות, ויינתן צו למני-עת פרסום פסק דין.

בית משפט היושב כערכאת ערעור מחזיק בס-מכות לקבל את הערעור, לדחותו, לשנות את פסק הדין, כולו או חלקו, או להחזיר את המשפט עם הוראות לערכאה הקודמת. בערעור אזרחי יש לבית המשפט גם סמכות לאשר הסכם פשרה בין הצדדים ולתת לו תוקף של פסק דין. בית המשפט **רשאי** לע-שות כך, אך איננו **חייב**.

ברשימה קצרה זו אבקש להצביע על השימוש שעושה ערכאת הערעור בסמכות זו של מתן תוקף להסכמי פשרה, גם במצבים שיש מן הבעייתיות בהסכמים אלו, אך אדגיש כי אינני מבקש למתוח ביקורת על ערכאת הערעור דווקא בתיקים מסוימים, אלא לדון במדיניות כללית של ערכאות הערעור השונות (מחוזי או עליון), בנסיבות המסויימות, כפי שיתואר בהמשך, וזאת כעולה מניסיוני האישי ומני-סיונם של חבריי לכס-המש-פט. במצב זה, כמובן שאין כל

אם פסק דין אינו נוח לבעל הדין אין הוא רשאי לסחור בו, לא בכסף (תשלום לידי התובע הזוכה) ולא בשינוי ההלכה שנפסקה (בתמורה לטובת הנאה לבעל דין או לנאשם)

התבררה תביעה בגין רשלנותו של יזם וקב"לן בבניית פרויקט רחב היקף. בפסק הדין אימץ השופט חלק נכבד מטענות הדיירים בדבר ליקויי בנייה בפרויקט, ופסק לזכות התובעים סכום נכבד, אף שלא את מלוא סכום התביעה. הקבלן עירער לבית המשפט המחוזי, ובינתיים כבר שולם סכום פסק הדין במלואו לידי התובעים. כאשר התייצבו הצדדים לפני הרכב השופטים, הציע מי שהציע שהתובעים (המשיבים בערעור) יותירו בכיסם את הסכום שנפסק וכבר שולם לזכותם, בלי שבית המ"שפט יתבקש לדון בכל טענות הקבלן כנגד מסקנות פסק הדין. בתמורה יסכימו התובעים כי הערעור יתקבל ופסק הדין יבוטל. הדיירים, מתוך חשש

המוכר הבין כי רק אם ייעתר לתנאי הסוחר יזכה לחלק ניכר מכספו, ולכן הסכים לתנאים אלה. הסדר הפשרה הוגש אפוא לאישור ערכאת הערעור. יש להניח כי השופט הנכבד בערכאת הערעור הרים את מבטו מצג המחשב שעליו הופיעה הבקשה לאישור הסכם הפשרה, סקר את ערמות תיקי הערעור עבי הכרס הממתינים בלשכתו, ואישר בחתימתו את הסכם הפשרה. עם זאת, דחה השופט את הבקשה לצו אי-פרסום, בהיעדר כל בסיס משפטי אמיתי למתן צו שכזה. כל ממצאי פסק דינו של שופט השלום ומסקנותיו, כולל ממצאי המהימנות, התאדו ונגוזו.

בפרשה אחרת שאירעה כמה שנים קודם לכן

מכל אשמה, כאילו לא היו הדברים מעולם. התביעה מצידה זכתה בביטול החלטת השופט ונימוקיו בפסק הדין המזכה, אשר בחלקם היה כדי לכבול את ידי התביעה בעתיד. ועתה, פסק הדין לגופו בטל ומבר-טל.

בית המשפט בערכאת הערעור היה ער לב-עיייתיות שבהסדר המוצע, שבו מחד גיסא הסכים הנאשם שזוכה בערכאה קמא לקבלת הערעור על זיכוי, ומאידך גיסא התביעה, שיזמה וניהלה את ההליך הפלילי נגד הנאשם, הסכימה לחזור בה מכתב האישום. למרות זאת בחר בית המשפט לאמץ את ההסדר, תוך הסתמכות על הסכמתם ועל רצונם של הצדדים להליך.

הסדרים לא ראויים

לטעמי, הסדרים כגון אלה שתוארו לעיל, במסגרת הליך הערעור, אינם ראויים. לבית המשפט בערכאת הערעור סמכות לקבל ערעור, לדחותו, לשנות את פסק הדין, כולו או חלקו, או להחזיר את המשפט עם הוראות לערכאה הקודמת. כך בהליך הפלילי וכך בהליך האזרחי. בערעור אזרחי יש לבית המשפט בערכאת הערעור גם סמכות לאשר הסכם פשרה בין הצדדים, ולתת פסק דין על פי ההסכם בין הצדדים. עם זאת,

בית המשפט רק **רשאי** לעשות כך, אך אינו **חייב** לאמץ את ההסכם.

לדעתי, הבסיס לאימוץ הסדר או לביטול מסקנות ונימוקים של פסק דין הוא במסקנת בית המשפט בערכאת הערעור כי נפלה שגגה בפסק הדין. על ערכאת הערעור להשתכנע, במידה זו או אחרת, כי ביטול פסק הדין מוצדק מבחינת תוכנו ומהותו. אין לפרש את סמכותה של ערכאת הערעור לביטול או לשינוי פסק דין באופן רחב, אלא יש לצמצמה למצב של טעות בפסק הדין. אין להסכים שפסק דין ייפך, כמו במקרים שתיארתי לעיל, לקניין אשר אפשר לסחור בו לפי אינטרס זה או אחר של מי מהצדדים למשפט.

טבעי כי ערכאת הערעור עשויה להתערב בסכום הכסף שנפסק לטובתם וכאמור כבר היה בכיסם, הסכימו מיד להצעה. הדיירים זכו בסכום נזקיהם, והקבלן, אשר נזקו העיקרי היה מעצם קביעת שופט השלום כי התרשל בבנייה – ממצא שהיה עשוי לזרז דיירים נוספים להגיש תביעות דומות – אף הוא הקטין את עיקר נזקיו: הכרעת השופט בדבר רשלנותו. ושוב, פסק דינו ומסקנותיו של שופט השלום, על כל נימוקיהם, נמוגו כערפל בוקר.

אם סבורים אתם כי תופעה זו מצומצמת להליכים אזרחיים בלבד, טעות בידכם. מעשה בכתב אישום שהוגש בעבירות צווארון לבן על ידי הפרקליטות, נגד שני נאשמים, שותפים למעשה העבירה. זמן קצר לפני תחילת המשפט נערך הסדר טיעון בין התביעה ובין אחד משני הנאשמים. האישום נגדו צומצם, הוא הודה והורשע, ונגזר דינו לעונש קל כמוסכם והוא נקרא להעיד נגד שותפו. בית המשפט קבע כי מכוח עקרון ההגנה מן הצדק, בנסיבות המיוחדות של אותה פרשה, מן הדין ומן הצדק לצמצם את כתב האישום אף כנגד הנאשם הנותר. לא היה כל נימוק ענייני ועובדתי להבחנה בין השניים. החלטה זו, היה בה משום צמצום סמכותיות התביעה. עם סיומו של המשפט זוכה הנאשם השני מכל אשמה. התביעה מיהרה להגיש ערעור, הן על ההחלטה בנושא ההגנה מן הצדק והן על עצם הזיכוי. זמן מה לאחר מכן, עובר למועד שמיעת הערעור, נפל אסון כבד במשפחת הנאשם. הסנגור פנה לתביעה, הציג לפניו את אשר אירע למשפחת הנאשם וביקש כי הפרקליטות תחזור בה מהערעור מטעמים אישיים, ותגלה חמלה והבנה למצבו של הנאשם. לאחר שבדקה ושקלה את הדברים הציעה הפרקליטות לסנגור הצעה אחרת: הנאשם, המשיב בערעור, יסכים לקבלת הערעור כך שערכאת הערעור תבטל את ההחלטה ואת הכרעת הדין המזכה, הדיון יוחזר לבית משפט השלום, ואז תבטל התביעה ותמחק את כתב האישום, כאילו לא הוגש לכתחילה. הסנגור, בצדק, הסכים לעסקה: מרשו ייוותר נקי

**לפסק דין חיים משל עצמו;
אין הוא מטבע עובר לסוחר
לנוחותם של הצדדים
למשפט. על ערכאת הערעור
להשתכנע במידה זו או אחרת
כי ביטול פסק הדין מוצדק
מבחינת תוכנו ומהותו**

טה בנושא ההגנה מן הצדק והן על עצם הזיכוי. זמן מה לאחר מכן, עובר למועד שמיעת הערעור, נפל אסון כבד במשפחת הנאשם. הסנגור פנה לתביעה, הציג לפניו את אשר אירע למשפחת הנאשם וביקש כי הפרקליטות תחזור בה מהערעור מטעמים אישיים, ותגלה חמלה והבנה למצבו של הנאשם. לאחר שבדקה ושקלה את הדברים הציעה הפרקליטות לסנגור הצעה אחרת: הנאשם, המשיב בערעור, יסכים לקבלת הערעור כך שערכאת הערעור תבטל את ההחלטה ואת הכרעת הדין המזכה, הדיון יוחזר לבית משפט השלום, ואז תבטל התביעה ותמחק את כתב האישום, כאילו לא הוגש לכתחילה. הסנגור, בצדק, הסכים לעסקה: מרשו ייוותר נקי

השופט בערכאה הדיונית מקבל לידי את כתבי הטענות ומנהל את המשפט. הוא שומע את העדים, לומד את סיכומי הצדדים ופוסק את הדין. על פי המסורת היהודית, מעשהו של השופט היושב בדין, יש בו משום קצה קצהו של המעשה האלוהי. השופט חורץ את הדין וקובע את גורל בעלי הדין הבאים לפניו. אם פסק דין אינו נוח לבעל הדין, או תוצאתו אינה תואמת את ציפיותיו, אין הוא רשאי לסחור בו – לא בכסף (תשלום לידי התובע הזוכה), ולא בשינוי ההלכה שנפסקה (בתמורה לטובת הנאה לבעל דין או לנאשם).

כמובן, אין מקום שערכאת הערעור תתנגד להסכם פשרה אשר יש בו כדי לשנות, להגדיל או להקטין את הסכום שנפסק, או את הפרטים בצו שהוציא השופט מתחת ידו לנוחות הצדדים, כל עוד פסק הדין הנכון לגופו אינו מבוטל. לפסק הדין שניתן בסיום ניהולו של משפט יש מקום ומשקל בעולם המשפט ובמציאות הנוצרת בגינו. בפסק הדין נקבעו מחדש מעמדם של הצדדים, זכויותיהם וחובותיהם, בהסתמך על ממצאי המשפט, הנתמכים בנימוקיו המפורטים של השופט היושב בדין. פסק הדין יוצר מצב חדש בעולם הזכויות והחובות. אם פנו בעלי הדין לבית המשפט וביקשו את הכרעתו, ולשם כך ניהלו את המשפט לפני

מתחילתו ועד סופו, אין מקום לביצוע פניית פרסה – לבקש להתעלם מפסק הדין ולדרוש את ביטולו, אלא אם כן, כאמור, השתכנע בית המשפט בערכאת הערעור כי נפל פגם בפסק הדין המחייב לבטלו או לשנותו. לפסק הדין חיים משל עצמו; אין הוא מטבע עובר לסוחר לנוחותם של הצדדים למשפט.

ברור לי שאין שופט שערכאת ערעור לא פסקה במועד כלשהו, על פי רוב אף יותר מפעם אחת, כי יש לבטל את פסק דינו כשגוי. איש אינו חסין מטעויות, לרבות שופטים. אולם אין מקום לביטולו של פסק דין נכון וצודק לגופו, ולאיונו המוחלט, רק לצורכי אינטרס כלשהו של מי מבעלי הדין.

התביעה הפלילית, כך לטעמי, אינה רשאית לדרוש

כי החלטה שיפוטית שאינה נוחה לה תבוטל ותימחק בלי שתשכנע את ערכאת הערעור בעמדתה לגופה. התביעה אינה רשאית לקנות את מחיקת פסק הדין ואת ביטולו, בטובת הנאה לנאשם – ביטול רטרואקטיבי של כתב האישום כאילו לא נוהל נגדו הליך פלילי, שבסיומו היה אף אפשר שייכלא מאחורי רי סורג ובריח למשך שנים רבות.

גם במקרה השכיח, כאשר תובע וסנגור מציגים הסדר טיעון בפני בית המשפט, הרי ברור שעל השופט היושב בדין להשתכנע, טרם יאשר את הסדר הטיעון, כי אין בו כדי לפגוע באינטרס הציבורי. מדוע אפוא ערכאת הערעור, בהליך הערעור, פטורה מכל שיקול ערכי בבואה לאשר הסדר פשרה שכזה, המאין את מעשה ידי השופט היושב בדין בערכאה קמא, תוך התעלמות ממסקנותיו וממצאיו העומדים בבסיס הפסיקה?

יתר על כן: גם ההלכה הנוהגת בכיבוד הערכאות

השונות מחייבת גישה אחרת. ערכאת הערעור מצפה מהשופט הדיוני לכבד את פסק דינה, אף אם יש בו ביטול או שינוי של פסק דינו, גם כאשר התיק מוחזר לערכאה קמא, לשינויו או להשלמתו. האין זה מחובתה של הערכאה הדיונית לכבד את פסק הדין של הערכאה קמא, ולבטלו או לשנותו רק לאחר מתן נימוקים לביסוס עמדתה?

למרות כל זאת, אני ער לכך שתיתכן גישה אחרת; עומס התיקים, רעה חולה כשלעצמה, מחייב אישור הסכמי פשרה. בהיעדר פשרות והסדרי טיעון יכרע בית המשפט תחת העומס, והרי כל בעל דין זכאי להסכים לביטול פסק דין שניתן לזכותו. מדובר בזכויות ובחבויות של בעלי הדין. גם עיקרון חופש החוזים מאפשר לבעלי-הדין להתקשר ביניהם בהסכמים כראות עיניהם.

ובכל זאת יש מצבים שבהם הפשרה או הסדר הטיעון עלולים להיות בעייתיים, נוכח התהליך שהביא להשגתם ונוכח המניעים העומדים בבסיסם. זו גישתי, ואני מקווה כי רשימה זו תפתח את הנושא לדיון אשר חיוני לקיים בו.

אם פנו בעלי הדין לבית המשפט, אין מקום לביצוע פניית פרסה - לבקש להתעלם מפסק הדין ולדרוש את ביטולו - אלא אם השתכנע בית המשפט בערכאת הערעור כי נפל פגם בפסק הדין